

DIN ACTIVITATEA CAMEREI DE COMERȚ ȘI INDUSTRIE DIN CLUJ (1851—1868)

Revoluția de la 1848—1849 din Imperiul habsburgic a adus modificări esențiale nu numai în domeniul relațiilor de producție agrare, ci și în cele industriale și comerciale. Cu toate limitele și imperfecțiunile ei, desființarea relațiilor urbane de către revoluție a creat condiții prielnice impulsiei industriei atât prin mîna de lucru liberă pusă la dispoziția ei, cît și prin sumele mari de capital oferite foștilor proprietari în contul despăgubirii obligațiilor iobăgești. Înfringerea revoluției nu a pus capăt înlăptuirii transformărilor operate de ea în domeniul economic, orientate în mod hotărît și ireversibil în direcția capitalismului. Această constatare se referă și la cuceririle din domeniul industrial, între altele la constituirea Camerelor de Comerț și Industrie în întreg imperiul, avînd la bază principiul libertății industriale și comerciale. Grijă Curții vieneze, rămasă neputincioasă în fața victoriei noului, va fi orientată spre dezgolirea lui de toate atribuțiile autonomiste și politice, pentru a putea domina și doza, conform intereselor claselor conducătoare austriece, evoluția spre capitalism a provinciilor imperiului. Pe baza legii din 18 martie 1850, împăratul aprobă constituirea Camerelor de Comerț și Industrie în întreg imperiul habsburgic¹, elaborîndu-se o lege unică pentru ele, cu scopul de a consolida „unitatea” imperiului și pe această cale². În ciuda acestui fapt va continua să se mențină o discriminare în atribuțiile Camerelor de Comerț și Industrie din Austria și din restul imperiului, primele bucurîndu-se de o serie de drepturi politice printre care nu de mică importanță era dreptul de a se constitui într-un corp electoral separat și de a trimite un număr important de reprezentanți în Parlament, drepturi confirmate și de noile legi din 1861 și 1867 care au reglementat activitatea Camerelor de Comerț și Industrie³.

Pe baza legii din 1850 se va constitui și Camera de Comerț și Industrie din Cluj, a cărei activitate va începe în anul 1851, avînd ca președinte pe Samuel Dietrich, iar ca vicepreședinte pe vestitul inovator Petre Rajka⁴. Înființarea ei va constitui un pas important pe calea înnoirii și modernizării structurilor economice în direcție capitalistă.

Camera de Comerț și Industrie din Cluj își extinde inițial autoritatea asupra a 3 districte militare constituite după organizarea instituțională neoabsolutistă, și anume: districtele Cluj, Alba Iulia și Reteag, cu o populație de 1.136.500 locui-

¹ *A Magyar Kereskedelmi és Iparkamarák keletkezésének, fejlődésének és működésének története (1850—1896)*, Budapeșt, 1890, partea I, p. 13.

² *Ibidem*.

³ *Idem*, p. 14.

⁴ *Idem*, p. 5 și 35 (függelék); *Istoria Clujului*, sub redacția Acad. prof. Ștefan Pascu, Cluj, Ed. Dacia, 1974, p. 287; Gh. Bodea, L. Fodor, Dr. L. Vajda, *Cluj. Pagini de istorie revoluționară 1848—1971*, Cluj, 1971, p. 28.

tori⁵. În anul 1854, o dată cu reîmpărțirea Transilvaniei în 10 districte militare, Camerei de Comerț și Industrie din Cluj i-au fost atribuite 5 districte, și anume: Cluj, Alba Iulia, Șimleul Silvaniei, Dej și Tîrgu-Mureș, avînd în total 913.638 locuitori⁶. După reorganizarea jurisdicțională a Transilvaniei, pe baza Diplomei din octombrie 1860 și a Patentei din februarie 1861, și revenirea la vechea împărțire administrativă, Camera de Comerț și Industrie din Cluj a primit în subordinea sa comitatele Alba Inferioară, Tîrnava, Turda, Cluj, Dăbîca, Solnocul Interior, districtul nou înființat al Năsăudului, Scaunele Mureșului și Arieșului și districtul Bistriței, avînd 1.087.703 locuitori⁷. Această situație se menține, cu unele modificări, pînă în anul 1890 cînd, înființîndu-se la Tîrgu-Mureș o Cameră de Comerț și Industrie nouă, din teritoriul Camerei de Comerț și Industrie din Cluj va fi scos comitatul Mureș-Turda împreună cu orașul Tîrgu-Mureș, în schimbul lui fiindu-i anexat comitatul Sălaj luat din componența Camerei de Comerț și Industrie din Debrețin⁸.

Camera de Comerț și Industrie din Cluj și-a început activitatea în condiții deosebit de grele. Legea de înființare fiind o emanație a Curții vieneze, a inspirat neîncredere de la bun început, cu atît mai mult, cu cît ea a fost însoțită de măsurile de desființare a barierelor vamale din imperiu, care a deschis larg porțile pătrunderii și invadării pieței transilvănene cu produsele industriale austriece, lovînd deci firava industrie autohtonă. De aceea, la început comerțanții și industriașii se vor feri să prezinte toate datele cerute de Guvernul pentru a trece la constituirea Camerei și numai activitatea intensă de lămurire desfășurată de cei mai luminați oameni ai timpului a contribuit la depășirea acestor greutăți. Însemnate au fost apoi impedimentele legate de lipsa de capital și de izvoare de venit, care împiedeca apărarea și susținerea intereselor materiale ale Camerei, inexistența instituțiilor de credit, starea precară a comunicațiilor, lipsa instituțiilor pentru răspîndirea și sporirea cunoștințelor profesionale, menținerea îngrădirilor breslașe etc.

Ca urmare, în primii ani activitatea Camerei de Comerț și Industrie va fi orientată cu precădere în trei direcții principale: I. Integrarea teritoriului Camerei în rețeaua de căi ferate. II. Înființarea unor institute de credit care să finanțeze și să susțină activitățile industriale și comerciale și III. Dezvoltarea învățămîntului profesional, industrial și comercial⁹.

Deși activitatea Camerei de Comerț și Industrie din Cluj pentru construirea căilor ferate transilvănene s-a bucurat de azeziunea tuturor claselor sociale și de sprijinul susținut al românilor, totuși lucrările s-au extins pe o perioadă îndelungată de aproape două decenii din cauza „politicii dominante de atunci”¹⁰. În timp ce aceasta dorea prelungirea căii ferate de la Szolnok spre Arad, iar de acolo la Alba Iulia—Sibiu și Turnu-Roșu, Camera de Comerț din Cluj, împreună cu cea de la Brașov, susțineau construirea căii ferate spre Oradea, iar de acolo prin Cluj la Brașov și apoi la Predeal, pentru a face joncțiunea cu România.

⁵ *A Magyar Kereskedelmi és Iparkamarák keletkezésének, fejlődésének és működésének története (1850—1896)*, p. 294.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Idem*, p. 30 (II. függelék).

⁸ *Idem*, p. 296; *A Magyar Kereskedelmi és Iparkamarák alapításának, területi beosztásának, személyzete létszámának, vagyoni és egyéb viszonyainak ismertetése*, Budapest, 1884, p. 4—6.

⁹ *Idem*, p. 6 (II. függelék).

¹⁰ *Idem*, p. 12; *Istoria Clujului*, p. 287.

Această cale ferată, deși mai lungă, urma să străbată Transilvania și să pună în valoare bogățiile ei, în timp ce cealaltă ar fi traversat doar unghiul ei sud-vestic. Dintre măsurile întreprinse de Camera de Comerț din Cluj în această direcție, amintim constituirea unor societăți atât la Viena, cât și în Transilvania, care aveau menirea să desfășoare o acțiune susținută pentru a determina guvernul imperial să accepte construirea căii ferate cel puțin pînă la Oradea, iar pe de altă parte a convinge moșierimea transilvăneană să cedeze gratuit terenul necesar construirii căii ferate. Ea nu a renunțat la luptă nici după ce curentul opus a reușit să obțină prelungirea liniei ferate de la Arad la Alba Iulia. Dimpotrivă, activitatea ei sporește, arhiva Camerei conținând numeroase adrese, rapoarte și plîngeri înaintate forurilor competente pînă cînd în cele din urmă ea a ieșit victorioasă, astfel că la sfîrșitul deceniului al 7-lea s-a putut trece la construirea căii ferate dorite¹¹.

Tot atât de susținută a fost și acțiunea desfășurată de Camera de Comerț și Industrie din Cluj în direcția constituirii unor institute de credit. Încă în prima sa ședință, Camera a însărcinat delegația clujeană trimisă la conferința vamală de la Viena să mijlocească obținerea aprobării de la Ministerul Comerțului pentru înființarea unei bănci. În ședința Camerei din 19 iunie s-a hotărît intervenția la Schwarzenberg, guvernatorul militar al Transilvaniei, pentru a susține această acțiune și a aproba înființarea unor institute de credit bazate pe asociere. Camera de Comerț a încercat chiar constituirea unor case de păstrare după modelul celorlalte din imperiu, dar Guvernul nu era dispus să acorde aprobarea decît pentru *constituirea* unor case de păstrare comunale, după cum a refuzat să aprobe înființarea unor sucursale ale băncilor pestane, pretextînd că cele existente deja la Sibiu și Brașov ca sucursale ale Băncii Creditanstalt din Viena puteau satisface și necesitățile de credit de pe teritoriul Camerei de Comerț clujene¹². În această situație Camera s-a văzut nevoită să caute și să găsească acele forme de organizare care să obțină aprobarea Guvernului. Ele au fost inspirate din reuniunile de ajutorare răspîndite în această perioadă în imperiu. Primind aprobarea Guvernului, în anul 1858 ia ființă Asociația de Asistență din Cluj, avînd în frunte pe Francisc Tauffer. Deoarece activitatea ei va contribui la progresul economic, după modelul ei se vor înființa Asociații de Asistență și în celelalte orașe mai importante de pe teritoriul Camerei de Comerț și Industrie din Cluj, ele finanțînd timp de aproape 20 de ani atât activitățile industriale și comerciale, cât și cele agrare. Camera de comerț a încercat să constituie și o bancă ipotecară agrară, necesară mai ales după ce au intrat în vigoare registrele cadastrale și funduare¹³. Dar această acțiune nu se va finaliza decît abia în 1865, cînd va lua naștere la Cluj Societatea de credit ipotecar.

Dezvoltarea industriei și comerțului a impus tot mai insistent promovarea unui învățămînt profesional, industrial și comercial, care să creeze cadrele de specialiști necesare acestor îndeletniciri. Pentru a răspunde acestei necesități, Camera de Comerț din Cluj a dezbătut în numeroase ședințe problema înființării unor școli profesionale, a făcut o serie de demersuri la Guvernul, la autoritățile

¹¹ *A Kereskedelmi és Iparkamarák...*, p. 6; *Istoria Clujului*, p. 287; V. Cheresteșiu C. Bodea, Bujor Surdu, Camil Mureșan, *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, Ed. Acad. R.P.R., 1963, p. 138; Gh. Bodea, L. Fodor, Dr. L. Vajda, *Cluj. Pagini de istorie revoluționară...* p. 29.

¹² *A Kereskedelmi és Iparkamarák*, p. 7.

¹³ *Idem*, p. 8; *Istoria Clujului*, p. 287.

locale și centrale și a colectat fonduri bănești etc. Dar și în acest domeniu s-a lovit de serioase piedeci determinate fie de greutatea inerente oricărui început, fie mai ales de politica de germanizare promovată de neoabsolutismul austriac după înfringerea revoluției. Neexistând tradiție în acest domeniu, s-au dus discuții îndelungate asupra modului de organizare și a profilului școlilor care aveau menirea să dezvolte cunoștințele profesionale, industriale și comerciale, majoritatea membrilor Camerei optînd pentru înființarea unor școli reale¹⁴. Acestor greutăți li s-au adăugat cele puse de Guvernul, care nu era dispus să aprobe și cu atât mai puțin să susțină funcționarea unor școli cu altă limbă de predare decît cea germană¹⁵. Din aceste motive deocamdată Camera de Comerț și Industrie din Cluj a reușit să pună bazele și să obțină succese remarcabile în domeniul școlilor duminicale de repetiție și desen pentru ucenicii din industrie și comerț, înființate la Cluj întii și mai apoi în majoritatea orașelor de pe teritoriul Camerei. Tocmai prin perfecționarea acestor școli duminicale se vor organiza peste două decenii școlile profesionale propriu-zise pentru meserii și comerț, Clujul prefigurîndu-le înaintea celorlalte școli transilvănene ce se vor înființa abia mai tîrziu¹⁶.

Deoarece în momentul constituirii Camerei de Comerț și Industrie din Cluj presa fusese interzisă în Transilvania din cauza cenzurii și a măsurilor teroriste instituite de Guvernul, Camera se va îngriji de editarea unei reviste săptămînale care să susțină și să promoveze activitatea economică, industrială și comercială. De aceea, din octombrie 1852 a editat revista *Heti Lap* (Foaia săptămînală) aflată sub redacția profesorului Berde Áron¹⁷. Ea a pledat pentru promovarea industriei și comerțului, dar în același timp a susținut și activitățile agrare și a încurajat acțiunea pentru crearea învățămîntului profesional. Printre colaboratorii ei mai importanți amintim pe istoricul Kóváry László, care va publica printre altele articolul „Harcz az iparvilágban“ (Lupta în lumea industrială), precum și lucrarea eșalonată pe 12 numere intitulată „Iparunk és kereskedelmünk“. Alți colaboratori au fost: Gyárfás Ferencz, Gaman Sigismund, Komáromy Ferencz, Kovács Antal, Pesti Frigyes și alții¹⁸.

În activitatea sa Camera de Comerț și Industrie din Cluj a primit ajutor din partea „Asociației economice ardelenene“ înființată încă în 1844, avînd reședința la Cluj, care, interesată fiind în dezvoltarea relațiilor capitaliste, va îmbrățișa problemele de natură economică, ducînd o vie activitate pentru traducerea lor în practică. La rîndul ei Camera din Cluj va susține constituirea unor asociații care să promoveze activitatea industrială și comercială. Cu ajutorul ei va lua ființă la sfîrșitul deceniului al VI-lea Reuniunea Industrială (Iparos Egylet) pusă sub conducerea lui Kremer Francisc. Cu ajutorul material al Reuniunii industriale și al Camerei membrii ei vor participa la numeroase expoziții pentru studierea exponatelor avansate ale acestora. Reuniunea industrială va sprijini dezvoltarea industriei, va participa la dezbaterile din jurul noii legi industriale finalizată în 1872, lege care va hotărî desființarea breslelor și va proclama libertatea industrială¹⁹. Camera din Cluj a sprijinit și activitatea Asociației comer-

¹⁴ Ürmösy Lajos, *Kolozsvár kereskedelme es ipara*, Kolozsvár, 1898, p. 60—61.

¹⁵ *A Magyar Kereskedelmi es Iparkamarák keletkezésének, fejlődésének es működésének története (1850—1896)*, p. 8 (II. függelék).

¹⁶ *Ibidem*; *Istoria Clujului*, p. 288.

¹⁷ Ürmösy Lajos, *op. cit.*, p. 73.

¹⁸ *Idem*, p. 75.

¹⁹ *Idem*, p. 80—81; *Istoria Clujului*, p. 288.

ciale înființată încă în 1838, care avea menirea, așa cum de altfel arată și titlul, să susțină interesele și activitatea comercianților. Dintre cele mai importante realizări ale ei amintim înființarea Școlii comerciale începătoare duminicale, care va funcționa inițial numai cu 2 clase și un profesor, iar din deceniul al VI-lea cu 4 clase și doi profesori²⁰.

Efectele pozitive ale măsurilor luate de Camera de Comerț și Industrie din Cluj în sprijinirea activităților industriale și comerciale nu vor întârzia să se evidențieze. La sfârșitul celor două decenii numărul comercianților, industriașilor și meșteșugarilor de pe teritoriul Camerei se va ridica la peste 10.000 de persoane²¹. În această perioadă se înființează fabrici de ulei, oțet, bere, luminări, săpun, fabrici de țigle și cărămidării. Din păcate însă majoritatea întreprinderilor continuă să rămână la nivelul micii producții de mărfuri, cele câteva întreprinderi reprezentând industria modernă de fabrică n-au putut schimba caracterul înapoiat al industriei. Printre cele mai importante apărute în această perioadă amintim prima fabrică de spirt a lui Sigismund Elek, constituită în 1851 la Cluj, urmată de alta în 1853²². Tot în 1851 ia ființă fabrica de tutun a statului, care în curs de un deceniu își va mări numărul muncitorilor de la 24 la 550, prelucrând în anul 1854 28.000 măji de tutun²³. Tot Sigismund Elek va înființa prima moară cu aburi la Cluj în anul 1855, urmată de numeroase altele constituite după modelul celei clujene în celelalte orașe ale Transilvaniei²⁴. Importante erau și cele 3 tipografii ale orașului Cluj, care lucrau cu câte 40—50 de muncitori, cea a Colegiului superior reformat, a Gimnaziului superior piarist și cea înființată de Ioan Gaman în 1860.

Progresele industriei clujene vor fi reflectate cu ocazia expozițiilor industriale și agricole organizate de Camera din Cluj sau la care vor participa industriașii și comercianții Camerei. Astfel, între 18—27 noiembrie 1857 Camera de comerț și industrie din Cluj, în colaborare cu Asociația ardeleană, va patrona prima mare expoziție transilvăneană. În mod deosebit s-au remarcat în cadrul expoziției uneltele și mașinile agricole și industriale prezentate de Rajka Petru, produsele fabricii de cărămidă și țiglă din Tîrgu-Mureș și produsele pomicultorilor clujeni și turdeni, pentru care aceștia au fost distinși cu premii și medalii de aur, argint și bronz. De altfel, Rajka Petru va reuși, cu ocazia expoziției de la Viena din 1866, să întrecă cu plugul său toate celelalte pluguri prezentate, obținând premiul întâi, în concurență chiar cu cele americane. Camera de Comerț și Industrie din Cluj a organizat participarea industriașilor și meșteșugarilor săi la expozițiile de la Londra, Viena și Paris, de unde, de asemenea, s-au întors cu numeroase premii și medalii²⁵.

Succesele realizate de Camera de Comerț și Industrie din Cluj în primele două decenii de activitate vor sta la baza progreselor mult mai evidente din perioada următoare.

MARIA ROȘCA-ROSEN

²⁰ Ürmössy Lajos, *op. cit.*, p. 84—85.

²¹ *A Kolozsvári Kereskedelmi és Iparkamara jelentése 1878*, p. 65.

²² Ürmössy Lajos, *op. cit.*, p. 152; *Istoria Clujului*, p. 286.

²³ Gh. Bodea, L. Fodor, Dr. L. Vajda, *Cluj. Pagini de istorie revoluționară...*, p. 278; *Istoria Clujului*, p. 286.

²⁴ Ürmössy L., *op. cit.*, p. 152.

²⁵ *Idem*, p. 63—71; *Istoria Clujului*, p. 285.

AUS DER TÄTIGKEIT DER INDUSTRIE- UND HANDELSKAMMER
AUS CLUJ (1851—1868)

(Zusammenfassung)

Die Industrie- und Handelskammer aus Cluj (Klausenburg), gegründet in Jahre 1851, entfaltete ihre Tätigkeit in den ersten Gründungsjahren in drei Hauptrichtungen: Einverleibung des zur Kammer gehörenden Territoriums in das Eisenbahnnetz des Kaiserreiches; Gründung einiger Kreditanstalten zur Finanzierung und Unterstützung der Industrie und auch sogar der agraren Tätigkeiten; Entwicklung der Gewerbe-, Industrie- und Handelsschulen. Obwohl sich die Teilnahme der Industrie- und Handelskammer am Bau der siebenbürgischen Eisenbahn der Zustimmung und Unterstützung aller sozialen Klassen erfreute, konnte sie wegen der „damals herrschenden Politik“ erst nach zwei Jahrzehnten zu Ende geführt werden. Die Gründung der Kreditanstalten stiess ebenfalls auf die Wirtschaftspolitik der Zentralregierung, die es ablehnte, die Bildung einiger Banken, ähnlich jener aus der Reichshauptstadt, zu genehmigen. Deshalb sah sich die Handelskammer genötigt, in Klausenburg ein Verein für gegenseitige Hilfe im Jahre 1858 zu gründen, nach dessen Muster auch andere in den übrigen Städten Siebenbürgens entstanden, welche fast 20 Jahre lang die wirtschaftliche Tätigkeit der Kammergebiete finanzierten. Für die Förderung des Gewerbeunterrichtes unternahm die Kammer zahlreiche Interventionen bei der Regierung, den Lokal- und Zentralbehörden, sammelte Geldfonds usw. Sie stiess auf zahlreiche Schwierigkeiten, die sich aus der Germanisierungspolitik des österreichischen Neoabsolutismus nach der Unterdrückung der 1848—49-er Revolution ergaben. Aus diesen Gründen erzielte man bedeutende Erfolge in dieser ersten Periode durch die Gründung von Sonntagsschulen für Wiederholung und Zeichnen für die Lehrlinge aus der Industrie und dem Handel, die zu erst in Klausenburg und nachher in den meisten Kammeralstädten gegründet wurden. Ebenfalls zu den ersten Errungenschaften zählen wir die Herausgabe der Zeitschrift *Heti Lap* (Wochenblatt) im Jahre 1852, welche die Industrie- und Handelstätigkeit, wie auch die Gründung der Industrieunion unterstützte.

Die Erfolge, die die Industrie- und Handelskammer aus Klausenburg in den ersten Jahrzehnten ihrer Tätigkeit hatte, sind die Grundlage der immer offenkundigeren Fortschritten der folgenden Jahrzehnten.